

**XALQARO MOLIYA TASHKILOTLARINING FAOLIYATI VA
O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI BILAN HAMKORLIKNI
RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI**

Qayumova Munira Shukurilla qizi
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Annotatsiya: Maqolamizda moliya tashkilotlarining ahamiyati va ularning iqtisodiy rivojlanishdagi o‘rni, shuningdek, O‘zbekiston va xalqaro moliya tashkilotlari o‘rtasidagi moliyaviy munosabatlarni takomillashtirish masalalari tahlil etilgan.

Kalit so‘zlar: moliya bozori, moliya tashkilotlari, valyuta-kredit, xalqaro tashkilotlar, moliyaviy munosabatlar, iqtisodiy rivojlanish, mintaqaviy moliya institutlari, iqtisodiy hamkorlik

**ACTIVITIES OF INTERNATIONAL FINANCIAL AND CREDIT
ORGANIZATIONS AND PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF
COOPERATION WITH THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN**

Qayumova Munira Shukurilla qizi
Tashkent State Economic University

Abstract: Our article analyzes the importance of financial organizations and their role in economic development, as well as issues of improving financial relations between Uzbekistan and international financial organizations.

Keywords: financial market, financial organizations, monetary and credit, international organizations, financial relations, economic development, regional financial institutions, economic cooperation

Mavzuning dolzarbligi. Xalqaro moliya institutlari faoliyatini o‘rganish dolzarb yo‘nalishlardan biridir. Jahon iqtisodiyoti institutsional tuzilmalari faoliyatining hozirgi holati va rivojlanishini nazariy tahlil qilish katta ahamiyatga ega. Shu nuqtai nazardan, ushbu mavzu dolzarbdir.

Zamonaviy dunyoda xalqaro tashkilotlar mamlakatlar o‘rtasidagi aloqalarning asosiy tashkilotchilari hisoblanadi. Xalqaro tashkilot bu xalqaro huquqqa muvofiq va xalqaro shartnoma asosida siyosiy, iqtisodiy, madaniy, ilmiy-texnikaviy, huquqiy va boshqa sohalarda hamkorlik qilish uchun zarur bo‘lgan organlar tizimiga ega bo‘lgan davlatlarning birlashmasi. Birinchidan, u xalqaro huquq normalariga muvofiq yaratiladi. Har qanday davlat tashkiloti qonuniy asosda tuzilishi kerak, ya’ni tashkilot muayyan davlat va butun xalqaro hamjamiyat manfaatlarini buzmasligi kerak. Bundan

tashqari, har qanday xalqaro tashkilot xalqaro shartnoma (konventsiya, bitim, risola, protokol va boshqalar) asosida tuziladi. Har qanday xalqaro tashkilotni yaratishdan maqsad u yoki bu sohada davlatlarning sa'y-harakatlari va maqsadlarini birlashtirishdan iborat: siyosiy (Yevropa xavfsizlik va hamkorlik tashkiloti), harbiy (NATO), iqtisodiy (Yevropa Ittifoqi), valyuta (Xalqaro valyuta jamg'armasi) . va boshqalar.

Xalqaro valyuta-kredit va moliyaviy munosabatlarning institutsional tuzilmasi qator xalqaro moliya tashkilotlarini o'z ichiga oladi. Ko'pgina xalqaro moliya institutlari xalqaro valyuta-kredit va moliyaviy munosabatlarni tartibga soladi, bu sohada katta vakolatlar va katta miqdordagi moliyaviy resurslarga ega. Boshqalar davlatlararo muhokamalar uchun turli forumlar tashkil qiladi va pul, kredit va moliyaviy siyosat bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqadi. Xalqaro iqtisodiy munosabatlarni har tomonlama tartibga solishning shakllanishi va rivojlanishi xalqaro iqtisodiy tashkilotlar faoliyati bilan uzviy bog'liqdir.

Mavzu bilan bog'liq mavjud muammolar. Xalqaro moliya tashkilotlari – jahon iqtisodiyotining barqarorligini ta'minlash, moliya-valyuta munosabatlarini tartibga solish maqsadida hukumatlararo kelishuv asosida tuzilgan xalqaro tashkilotlar. Amerikalik iqtisodchi Deymon R.Sorra bu iqtisodiy tashkilotlarga quyidagicha ta'rif beradi: “Xalqaro moliya institutlari mustaqil a'zo davlatlardan tashkil topgan xalqaro banklar bo'lib, rivojlanayotgan mamlakatlarga texnik va moliyaviy yordam ko'rsatadilar va bu a'zo davlatlarning mablag'laridan foydalanadilar”¹.

Xalqaro moliya tashkilotlarining paydo bo'lishiga jahon iqtisodiyotining globallashuvi, xalqaro moliya bozorlari va jahon valyuta tizimining beqarorligi kuchayishi sabab bo'ldi. Ikkinchi jahon urushidan keyin yaratilgan va hozirda mamlakatlar o'rtasidagi valyuta-kredit va moliyaviy munosabatlar sohasidagi hamkorlikni izchil rivojlantirish va bu munosabatlarni xalqaro miqyosda tartibga solishda muhim rol o'ynamoqda.

Jahon iqtisodiyotining tizim sifatida faoliyati tovarlar, xizmatlar va ishlab chiqarish omillarining harakati bilan bog'liq. Shu bog'liqlik asosida xalqaro moliyaviy munosabatlar vujudga keladi. Xalqaro moliyaviy munosabatlar - xalqaro moliya bozorida ishtirok etuvchi shaxsning qaroriga muvofiq unga tegishli bo'lgan tashqi munosabatlar.

Muammoni hal qilish yo'llari. Mamlakatning xalqaro iqtisodiy tashkilotlarga a'zo bo'lishi uning har tomonlama rivojlanishi uchun imkoniyat yaratadi. Xalqaro iqtisodiy tashkilotlarga a'zolik boshqa a'zo davlatlar bilan hamkorlikni ta'minlaydi.

Umumiy qiymati 350 million dollar va Yevropa Tiklanish va Taraqqiyot Banki

¹ www.sciencedirect.com Damon P. Sorrola “Multilateral organizations and International Financial Institutions” 10-bob.

kreditni 240 million dollarga teng bo‘lgan Farg‘ona neftni qayta ishlash zavodini modernizatsiya qilish loyihasi Farg‘ona neftni qayta ishlash zavodining samaradorligi va ekologik samaradorligini oshirishga qaratilgan. Loyiha zavod quvvatini yiliga 2,5 million tonnadan 3,7 million tonnagacha oshiradi.

Umumiy qiymati 35 million yevro va YeTTB krediti 20 million yevro bo‘lgan “Ijtimoiy binolarning energiya samaradorligini oshirish” loyihasi O‘zbekistonning turli shaharlaridagi maktablar, shifoxonalar va ma‘muriy binolar kabi jamoat binolarida energiya samaradorligini oshirishga qaratilgan. Loyiha, shuningdek, quyosh va geotermal energiya kabi qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanishga yordam beradi.

1-jadval

YeTTB va O‘zbekiston hamkorlikdagi loyihalar²

	Loyiha qiymati	YeTTB kredit summasi (million AQSH dollari)	Amalga oshirish muddati
Farg‘ona neftni qayta ishlash zavodini modernizatsiya qilish	350 million dollar	240 million dollar	2019-2023 yillar
Jamoat binolarida energiya samaradorligini oshirish	35 million yevro	20 million yevro	2019-2023 yillar
Kichik va o‘rta biznesni qo‘llab-quvvatlash.	200 million yevro	50 million yevro	2021-2023 yillar
Eksportga yo‘naltirilgan kichik va o‘rta biznesni qo‘llab-quvvatlash	100 million yevro	25 million yevro	2021-2023 yillar
Temiryo‘linfratuzilmasini yangilash	200 million yevro	195 million yevro	2022-2026 yillar

Umumiy qiymati 200 million yevro va YeTTBning 50 million yevro kreditlari bo‘lgan “ Kichik va o‘rta tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash” loyihasi O‘zbekistonda kichik va o‘rta biznesni qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan moliyaviy va maslahat xizmatlarini ko‘rsatish orqali rivojlanishini qo‘llab-quvvatlaydi. Loyiha, shuningdek, kichik va o‘rta biznes uchun normativ-huquqiy muhitni yaxshilashga yordam beradi.

Umumiy qiymati 100 million yevro va YeTTBning 25 million yevrolik krediti bo‘lgan “Eksportga yo‘naltirilgan kichik va o‘rta biznesni qo‘llab-quvvatlash” loyihasi

² https://projects.worldbank.org/en/projects-operations/projects-list?countrycode_exact=UZ&os=0 Web- sayt ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzilgan.

O‘zbekistondagi eksportga yo‘naltirilgan kichik va o‘rta biznesga moliyaviy va maslahat xizmatlarini ko‘rsatish orqali ko‘mak beradi. Loyiha O‘zbekiston mahsulotlarining xalqaro bozorlarda raqobatbardoshligini oshirishga ham xizmat qilmoqda.

Umumiy qiymati 200 million yevro va YeTTB krediti 195 million yevro bo‘lgan “Temir yo‘l infratuzilmasini modernizatsiya qilish” loyihasi O‘zbekistonda temir yo‘l infratuzilmasini yangilash, jumladan, qurilish ishlarini amalga oshirishga qaratilgan yangi temir yo‘l – Pop-Namangan-Andijon liniyasini elektrlashtirishni anglatadi. . Ushbu loyihani amalga oshirish muddati 2022-2026 yillar.

Umuman olganda, YeTTBning O‘zbekistonning iqtisodiy rivojlanishini qo‘llabquvvatlashi muhim va 2021 yil holatiga ko‘ra, mamlakatga jami 2,6 milliard yevrodan ortiq sarmoya kiritildi. YeTTBning xususiy sektor rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash, qayta tiklanadigan energiya manbalarini qo‘llab-quvvatlash, kichik va o‘rta biznesni moliyalashtirish imkoniyatlarini kengaytirishga qaratayotgani o‘z samarasini berdi. Bu O‘zbekistonga iqtisodiy o‘shish va ish o‘rinlarini yaratishga yordam berdi.

Shunday qilib, xalqaro moliya institutlari, jumladan, Xalqaro valyuta jamg‘armasi (XVJ), Jahon banki guruhi va mintaqaviy moliya institutlari global iqtisodiy rivojlanishni qo‘llab-quvvatlash, qashshoqlikni kamaytirish va barqaror o‘shishni rag‘batlantirishda muhim rol o‘ynadi.

XVJ iqtisodiy qiyinchiliklarga duch kelgan mamlakatlarga moliyaviy va texnik yordam ko‘rsatdi, jumladan, to‘lov balansi, qarzlarni boshqarish va fiskal siyosat bilan bog‘liq masalalar. Xalqaro valyuta jamg‘armasi xalqaro hamkorlikni rivojlantirish va a’zo mamlakatlarga siyosiy maslahatlar berishda ham muhim rol o‘ynadi.

Jahon banki guruhi moliyaviy yordam, texnik yordam va bilim almashish faoliyati orqali iqtisodiy rivojlanish va qashshoqlikni kamaytirishni qo‘llab-quvvatlaydi. Guruh faoliyati bir qator infratuzilma, qishloq xo‘jaligi, ta’lim, sog‘liqni saqlash va boshqaruvni o‘z ichiga oladi, lekin ular bilan cheklanmaydi.

Mintaqaviy moliya institutlari, jumladan, Osiyo taraqqiyot banki, Islom taraqqiyot banki va Yevroosiyo taraqqiyot banki o‘z mintaqalarida iqtisodiy rivojlanish va mintaqaviy integratsiyani qo‘llab-quvvatlashda muhim rol o‘ynadi. Ushbu institutlar muhim infratuzilma loyihalarini moliyalashtirish va texnik yordam ko‘rsatdi, xususiy sektor rivojlanishini qo‘llab-quvvatladi va barqaror o‘shishga yordam berdi.

Aytish joizki, xalqaro moliya institutlari jahon iqtisodiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash, qashshoqlikni kamaytirish va barqaror o‘shishni rag‘batlantirishda muhim rol o‘ynadi. Bu institutlar kelgusi yillarda rivojlanish maqsadlariga erishishga intilayotgan mamlakatlar uchun muhim hamkorlarga aylanishi mumkin.

Xalqaro moliya tashkilotlarining shakllanishida muhim rol o‘ynagan bir qancha omillar mavjud, xususan:

1. Sanoat inqilobi va fan yutuqlari odamlar orasidagi masofani qisqartirib, xalqaro aloqalar va hamkorlikni kengaytirmoqda;
2. Savdo, pul-moliya munosabatlari, moliya bozori, umuman iqtisodiy o'sish;
3. Barcha sohalarda davlatlarning o'zaro bog'liqligi kuchayishi;
4. Dunyoning umumiy resurslaridan oqilona foydalanish zarurligini chuqurroq anglash.

Xalqaro moliya tashkilotlari faoliyati jahon iqtisodiyotida barqarorlikka erishish va pul-kredit sohasidagi munosabatlarning uzluksizligini ta'minlashga xizmat qilmoqda. Buning zaruriyati, birinchi navbatda, mamlakatlar o'rtasidagi munosabatlar ko'lamining ortib borishi, shuningdek, ularning o'zgaruvchan tabiati bilan izohlanadi. Ular, shuningdek, mamlakatlar va davlatlar o'rtasidagi hamkorlikni tashkil etish uchun forum bo'lib xizmat qilishlari ko'zda tutilgan.

Ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar. Xalqaro moliya tashkilotlarida ishtirok etish darajasi va alohida mamlakatlarning ta'siri ularning kapitaldagi ulush hajmi bilan belgilanadi. Xalqaro moliya tashkilotlarining samaradorligi ma'lum darajada a'zo mamlakatlar hukumatlari va jamoat tashkilotlari bilan o'zaro munosabatlariga bog'liq. Shu bois xalqaro moliya tashkilotlarining investitsiya faoliyati tavakkalchiliklarni boshqaruvchi va yirik xalqaro loyihalarni sug'urtalovchi davlat tashkilotlari bilan yaqin hamkorlikni taqozo etadi.

Osiyo taraqqiyot banki, Islom taraqqiyot banki va Yevroosiyo taraqqiyot banki kabi mintaqaviy moliya institutlari o'z mintaqalarida iqtisodiy rivojlanish va mintaqaviy integratsiyani qo'llab-quvvatlashda muhim o'rin tutadi. Ushbu institutlar muhim infratuzilma loyihalarini qo'llab-quvvatlash, xususiy sektor rivojlanishini rag'batlantirish va barqaror o'sishni qo'llab-quvvatlash uchun moliyalashtirish, texnik yordam va bilim almashishni ta'minlaydi. Mintaqaviy moliya institutlari ham o'z hududlarida hamkorlik va integratsiyani rivojlantiradi, rivojlanish muammolari va imkoniyatlari bo'yicha mintaqaviy istiqbolni taqdim etadi.

Jahon bankining O'zbekistondagi loyihalari turli sohalarni qamrab oladi va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish, qashshoqlikni kamaytirish va barqarorlikni oshirishga qaratilgan. Loyihalar O'zbekistonda ta'lim, sog'liqni saqlash, suv va kanalizatsiya xizmatlaridan foydalanish imkoniyatlarini yaxshilash, shuningdek, xususiy sektorni rivojlantirish va qayta tiklanadigan energiyani rag'batlantirish kabi asosiy rivojlanish masalalarini hal qiladi. Jahon bankining ushbu loyihalarni moliyalashtirishi 1,224 milliard dollarni tashkil etadi.

O'zbekiston mintaqaviy moliya institutlari, jumladan, Osiyo taraqqiyot banki, Islom taraqqiyot banki va Yevroosiyo taraqqiyot banki bilan mustahkam hamkorlik aloqalarini o'rnatganini e'tirof etish lozim. Bu hamkorliklar mamlakat iqtisodiy

rivojlanishini qo'llab-quvvatlash, barqaror o'sishni ta'minlash va qashshoqlikni kamaytirishda muhim ahamiyatga ega.

Osiyo taraqqiyot banki O'zbekistondagi faoliyati orqali muhim infratuzilmani, jumladan, energetika va transport sohalarini rivojlantirishni qo'llab-quvvatladi hamda mintaqaviy aloqa va iqtisodiy integratsiyani rag'batlantirishda muhim rol o'ynadi.

Islom taraqqiyot banki energetika, qishloq xo'jaligi va ta'lim kabi qator loyihalarga moliyaviy va texnik ko'mak ko'rsatdi hamda mamlakat moliya tizimini mustahkamlash va islom moliyasini rivojlantirishga ko'maklashdi.

Shu bilan birga, YeTTB va O'zbekiston o'rtasidagi munosabatlar ijobiy, har ikki tomon ham mamlakatda barqaror va inklyuziv o'sishni rag'batlantirish tarafdori. Bankning O'zbekistonda uzoq muddatli faoliyat yuritishi, tajribasi va moliyaviy resurslari bilan birgalikda uni davlat va xususiy sektorni rivojlantirish maqsadlariga erishishda qimmatli hamkorga aylantiradi.

Umuman olganda, O'zbekiston va mintaqaviy moliya institutlari o'rtasidagi hamkorlik mamlakatni rivojlantirish maqsadlarini qo'llab-quvvatlash va barqaror iqtisodiy o'sishga ko'maklashishda muhim ahamiyatga ega. O'zbekiston o'z iqtisodiyotini diversifikatsiya qilish, ijtimoiy sohani yaxshilashga intilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI

1. Keynes, J.M. The General Theory of Employment, Interest and Money. Macmillan, 1936.
2. Mundell, R. A Theory of Optimum Currency Areas. The American Economic Review, 1961.
3. Toshmuhamedov, Sh. R. Xalqaro iqtisodiy tashkilotlar: tuzilma va faoliyat. Toshkent: Iqtisodiyot, 2019.
4. Xolbekov, A. M. Xalqaro moliya va kredit tizimi. Toshkent: Universitet, 2020.
5. Abdukarimov, N. M. Globallashuv sharoitida moliyaviy barqarorlik. Toshkent: Fan, 2018.
6. www.sciencedirect.com Damon P. Sorrola "Multilateral organizations and International Financial Institutions" 10-bob.